

ISSN 1301-1197

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

İLAHIYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

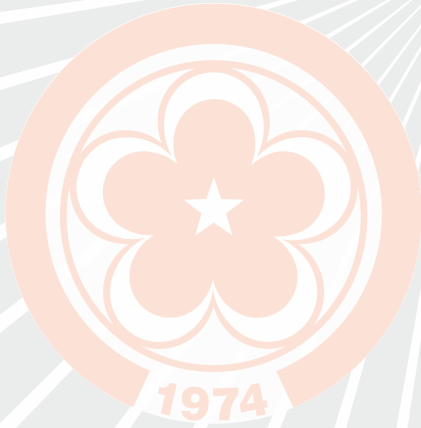
Cumhuriyet University
Journal of Faculty of Theology
(CUJFT)

XIX/II - 2015

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

CÜİFD
XIX/II
2015

جامعة الجمهورية
مجلة كلية الإلهيات
سيواس / تركيا
XIX/II - 2015

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ
(CÜİFD)
XIX / 2 (15 Aralık 2015)

Cumhuriyet University
Journal of Faculty of Theology
(CUJFT)
XIX / 2 (December 15, 2015)

جامعة الجمهورية مجلة كلية الإلهيات

ISSN: 1301 – 1197
e-ISSN: 1304 – 9399

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (CÜİFD)
Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology (CUJFT)
جامعة الجمهورية مجلة كلية الإلهيات

ISSN: 1301-1197 e-ISSN: 1304-9399

Cilt / Volume: XIX Sayı / Issue: 2

Yayın Tarihi / Date of Publication: 15 Aralık 2015 / December 15, 2015

Basım Yeri / Place of Publication: Sivas / Turkey

Sahibi/ Owner

Prof. Dr. Sabri ERTURHAN (Dekan / Dean)

Yayıncı / Publisher

Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Cumhuriyet University, Faculty of Theology

Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Doç. Dr. Sami ŞAHİN

Editör / Managing Editor

Doç. Dr. Ömer ASLAN

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Yrd. Doç. Dr. Abdullah DEMİR - Yrd. Doç. Dr. Adem ÇİFTÇİ

Yrd. Doç. Dr. Sema YILMAZ - Arş. Gör. Maruf ÇAKIR

Arş. Gör. Zeynep CERAN (İngilizce Kontrolü/ English L.)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ünal KILIÇ, Prof. Dr. Cemal AĞIRMAN, Doç. Dr. Sami ŞAHİN,
Doç. Dr. Ömer ASLAN, Doç. Dr. Nuri ADIGÜZEL, Yrd. Doç. Dr.
Abdullah DEMİR, Yrd. Doç. Dr. Adem ÇİFTÇİ, Yrd. Doç. Dr. Yusuf
YILDIRIM - Yrd. Doç. Dr. Sema YILMAZ

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN (Marmara Ü.), Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN (Yıldırım Beyazıt Ü.), Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ (Necmettin Erbakan Ü.), Prof. Dr. B. Ali ÇETİNKAYA (İstanbul Ü.), Prof. Dr. M. Doğan KARACOŞKUN (Gaziantep Ü.), Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM (Yıldırım Beyazıt Ü.), Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Hakkı AYDIN (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Âlim YILDIZ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Ali AKSU (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Mehmet BAKTIR (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Hasan KESKİN (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Metin BOZKUŞ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Ömer Faruk YAVUZ (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE (Cumhuriyet Ü.), Prof. Dr. Mehmet Ali ŞİMŞEK (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Ali AVCU (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Ali YILMAZ (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Mustafa KILIÇ (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Durmuş TATLILIOĞLU (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. M. Fatih GENÇ (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Süleyman KOÇAK (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Abubekir S. YÜCEL (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖZTEPE (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Rıza BAKIŞ (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Abdullah PAKOĞLU (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Halis DEMİR (Cumhuriyet Ü.)

Hakem Kurulu / Referee Board

Prof. Dr. Zekeriya PAK, (Sütçü İmam Ü.), Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN, (Erciyes Ü.), Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR (Yıldırım Beyazıt Ü.), Prof. Dr. M. Zeki AYDIN (Marmara Ü.), Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM (Ankara Ü.), Prof. Dr. Ömer KARA (Atatürk Ü.), Prof. Dr. Galip YAVUZ (Marmara Ü.), Prof. Dr. Yusuf DOĞAN (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. A. Osman KURT (Ankara Sosyal Bilimler Ü.), Doç. Dr. Dursun Ali AYKIT (Cumhuriyet Ü.), Doç. Dr. Kamil KÖMÜRCÜ (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Şaban ERDİÇ (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Mustafa KAYAPINAR (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Hasan ÖZALP (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. İrfan KAYA (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Asiye AYKIT (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Mehmet TIRAŞCI (Cumhuriyet Ü.), Yrd. Doç. Dr. Hatice ACAR (Cumhuriyet Ü.).

XIX / 1 ve 2. Sayıların Hakemleri / Referee List for Issues XIX / 1 and 2

Teşekkürler / Thanks to

Prof. Dr. Ahmet Cahid HAKSEVER / Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)
Prof. Dr. Ahmet YÜCEL / Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Ali AKSU / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Alim YILDIZ / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ / Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Cemal AĞIRMAN / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (3 kez)
Prof. Dr. Hasan KESKİN / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ŞİMSEK / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR / Yıldırım Beyazıt Ü. İslami İlimler Fakültesi
Prof. Dr. Nuri KAHVECİ / Kahramanmaraş S. İmam Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez).
Prof. Dr. Ömer ÇELİK / Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Ömer Faruk YAVUZ / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Sabri ERTURHAN / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Ünal KILIÇ / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN / Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Ahmet GÜZEL / Karamanoğlu Mehmet Bey Ü. İslami İlimler Fakültesi
Doç. Dr. Fatih GENÇ / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Fatih İBİŞ / Pamukkale Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Hakan YEKBAŞ / Cumhuriyet Ü. Edebiyat Fakültesi
Doç. Dr. Halil İbrahim ALDEMİR / Kilis Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR / Harran Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK / Necmettin Erbakan Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Necmettin GÖKKİR / İstanbul Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Ömer ASLAN / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (3 kez)
Doç. Dr. Sami ŞAHİN / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)
Yrd. Doç. Dr. Abdullah DEMİR / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (4 kez)
Yrd. Doç. Dr. Âdem ÇİFTÇİ / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)
Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Halis DEMİR / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)
Yrd. Doç. Dr. Hamide ULUPINAR / İzmir Katip Çelebi Ü. İslami İ. Fak. (2 kez)
Yrd. Doç. Dr. Hasan COŞKUN / Gaziosmanpaşa Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. İrfan KAYA / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Mahmut YAZICI / Namık Kemal Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Selim ARAIK / Dumlupınar Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TIRAŞÇI / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (4 kez)
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN / Balıkesir Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARABACAK / Aksaray Ü. İslami İlimler Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Mücahid KÜÇÜKSARI / Necmeddin Erbakan Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Osman KARA / Namık Kemal Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Recep ÇETİNTAŞ / Bülent Ecevit Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)
Yrd. Doç. Dr. Saim YILMAZ / Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Vezir HARMAN / Namık Kemal Ü. İlahiyat Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖZTEPE / Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (2 kez)

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (CÜİFD)
Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology (CUJFT)

CÜİFD, yılda 2 defa (15 Haziran ve 15 Aralık) Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yayımlanan akademik bir dergidir. Yayınlanmak üzere gönderilen makaleler, ez iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik değerlendirmesine tabi tutulur. Ayrıca intihal tespitinde kullanılan özel bir program aracılığıyla makalelerin daha önce yayımlanmamış olduğu ve intihal içermediği teyit edilir.

CUJFT, is a peer-reviewed academic journal published twice (June 15 and December 15) a year by Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas/Turkey. This journal uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. In addition, all articles are checked by means of a program in order to confirm they are not published before and avoid plagiarism.

CÜİF Dergisi'nde aşağıdaki alanlarda kaleme alınan akademik makaleler yayınlanır:

Temel İslam Bilimleri: Tefsir, Hadis, Kelam, İslam Hukuku, İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf, Arap Dili ve Edebiyatı; Felsefe ve Din Bilimleri: İslam Felsefesi, Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Din Eğitimi, Dinler Tarihi, Felsefe Tarihi, Mantık; İslam Tarihi ve Sanatları: İslam Tarihi, İslam Sanatları Tarihi, Türk-İslam Edebiyatı, Dini Müzik; Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi.

In this journal publishes academic essays that produced in the fields below: *Basic Islamic Sciences: Tafsir, Kalam, Hadith, Islamic Law, History of Islamic Sects, Sufism, Arabic Language and Literature. Philosophy and Religious Sciences: Philosophy of Islam, Philosophy of Religion, Psychology of Religion, Sociology of Religion, Religious Education, History of Religions, History of Philosophy, Logic. Islamic History and Arts: History of Islam, History of Islamic Arts, Turkish Islamic Literature, Religious Music.*

Yazım Dili / Language of Publication

CÜİFD'nin yazım dili Türkiye Türkçesidir. Ancak her sayıda derginin üçte bir oranını geçmeyecek şekilde İngilizce ve Arapça ile yazılmış yazılara da yer verilebilir

The language of CUJFT is Turkish as spoken in Turkey. However, each issue may include articles in English or in Arabic as long as the number of these do not exceed one-third of the total number of articles in the issue.

Yazıların Değerlendirilmesi / Review of Articles

CÜİFD'ne gönderilen yazılar, önce Yayın Kurulunca dergi ilkelerine uygunluk açısından incelenir. Uygun görülmeyenler düzeltilmesi için yazarına iade edilir. Yayın için teslim edilen makalelerin değerlendirilmesinde akademik tarafsızlık ve bilimsel kalite en önemli ölçütlerdir. Değerlendirme için uygun bulunanlar, ilgili alanda iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı, üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya Yayın Kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verebilir. Yazarlar, hakem ve Yayın Kurulunun eleştirisi ve önerilerini dikkate alırlar. Katılmadıkları hususlar varsa, gerekçeleriyle birlikte itiraz etme hakkına sahiptirler. Yayına kabul edilmeyen yazılar, yazarlarına iade edilmez.

Articles submitted to CUJFT are first reviewed by the Editorial Board in terms of the journal's publishing principles. Those found unsuitable are returned to their authors for revision. Academic objectivity and scientific quality are considered of paramount importance. Submissions found suitable are referred to two referees working in relevant fields. The names of the referees are kept confidential and referee reports are archived for five years. If one of the referee reports is positive and the other negative, the article may be forwarded to a third referee for further assessment or alternatively, the Editorial Board may make a final decision based on the nature of the two reports. The authors are responsible for revising their articles in line with the criticism and suggestions made by the referees and the Editorial Board. If they disagree with any issues, they may make an objection by providing clearly-stated reasons. Submissions which are not accepted for publication are not returned to their authors.

Açık Erişim Politikası / Open Access Policy

Bu dergi; bilimsel araştırmaları halka ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracak ilkesini benimseyerek, içeriğine anında açık erişim sağlamaktadır.

This journal provides immediate open access to its content on the principle that making research free available to the public supports a greater global exchange of knowledge.

Dizinlenme Bilgileri / Abstracting and Indexing

- 1- Dergimiz, **TUBİTAK - ULAKBİM SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER VERİ TABANI (SBVT)** tarafından 2012 yılı 16/1. sayısından itibaren taranmakta ve dizinlenmektedir.
CUJFT is being indexed by TUBİTAK / ULAKBİM SBVT
(Kabul Tarihi / Accepted Date: 13/11/2015)
<http://uvt.ulakbim.gov.tr/sbvt/>
- 2- **INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL**
(Kabul Tarihi / Accepted Date: 08/12/2015)
<http://journals.indexcopernicus.com/Cumhuriyet+Universitesi+Ilahiyat+Fakultesi+Dergisi,p24783453,3.html>
- 3- **OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX**
(Kabul Tarihi / Accepted Date: 08/08/2015)
<http://oaji.net/journal-detail.html?number=2120>
- 4- **TÜRK EĞİTİM İNDEKSİ**
Turkish Education Index
(Kabul Tarihi / Accepted Date: 20/04/2015)
<http://www.turkegitimindeksi.com>
- 5- **İSAM İLAHİYAT MAKALELERİ VERİ TABANI**
The Center for Islamic Studies (ISAM-Turkey) Articles on Theology Database
<http://www.isam.org.tr/>

✓ Yayınlanan makaleler için DOI numarası atanır.

The DOI number is assigned to all the articles published in the journal.

Redaksiyon ve Dizgi/ Redaction and Interior Design

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Demir

Sekreteryaya / Secretary

Burcu DEMİR - Faruk ÖZ - Kadir AYDIN

Yönetim Yeri ve Adresi/ Executive Office and Address

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sivas/ Turkey

ilahiyat@cumhuriyet.edu.tr

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cumuilah/>

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (CÜİFD),

XIX, 2 (15 Aralık 2015), ss. 207 - 222

Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology (CUJFT),

XIX, 2 (December 15, 2015), pp. 207 - 222

Sayısal Nesne Tanımlayıcı/ Digital Object Identifier (DOI):

<http://dx.doi.org/10.18505/cuifd.72986>

Geliş Tarihi / Received Date: 09.09.2015

Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.11.2015

TÜRK MÜSİKİSİNDEKİ NOTASYONUN TARİHSEL SEYRİ

Mehmet ÖNCEL *

Öz: Makalemizde metodoloji ve sınırlamalar belirlendikten sonra genelde müzikinin yazıya geçirilmesi ve Batı müzikisindeki notasyon çalışmalarına dair bilgiler tafsilata girmeden ele alınmaktadır. Özelde ise Türk müziğinde kullanılan notaların tarihsel seyri incelenmektedir. Notasyon sisteminin, Türk müzikisine avantajları ve dezavantajları konumuz içinde vücut bulmaktadır. Ayrıca meşkin tanımı ve Türk müziği eğitim sisteminin temelinin meşk sistemine dayalı olduğuna dair bilgiler verilmektedir. Bununla beraber meşk ile notasyon sistemi ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Müsikisi, Türk Müsikisi Tarihi, Nota, Nota Tarihi, Ebced.

Historical Development of Notation in Turkish Music

Abstract: In this essay, after specifying our methodology and constraints, we investigate the process of putting music on paper notation studies in

---

* Arş. Gör., Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Müsikisi Anabilim Dalı (mehmetoncel80@gmail.com).

** CÜİFD, yılda 2 defa (15 Haziran ve 15 Aralık) Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yayımlanan akademik bir dergidir. Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler, ez iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik değerlendirmesine tabi tutulur. Ayrıca intihal tespitinde kullanılan özel bir program aracılığıyla makalelerin daha önce yayımlanmamış olduğu ve intihal içermediği teyit edilir.

** CUJFT, is a peer-reviewed academic journal published twice (June 15 and December 15) a year by Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas/Turkey. This journal uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. In addition, all articles are checked by means of a program in order to confirm they are not published before and avoid plagiarism.

western music. In particular, the historical journey of notes that are used in Turkish music is analyzed. By this way, we also discuss advantages and disadvantages of the system of notes for Turkish music. Moreover, information about 'meşk' which is the basis of Turkish music educational system and it's relation with the notation system is analyzed as well.

Keywords: Turkish Music, History of Turkish Music, Notation, History of Notation, Ebced,

GİRİŞ

Türk mûsikisinde notasyon sisteminin tarihsel sürecini ele alacağımız bu makaleyle, alan ile ilgili etraflıca birtakım bilgileri vermeyi hedeflemekteyiz. Çalışmanın evreninde notasyon sistemine ve tarihî seyri-ne değinilecektir. Örneklem grubunda ise özel olarak Türk mûsikisindeki notasyon çalışmalarına yer verilecektir. Notasyon sistemi, öncesi ve sonrası ile ele alınarak geçirdiği dönüşüm ortaya konacaktır. Bu bağlamda ilk dönem İslam dünyasındaki çalışmalardan başlamak suretiyle günümüze kadar mevcut olan notasyon çalışmaları ve örneklerinden bahsedilecektir. Ayrıca mûsikî eserlerinin yazıya geçirilmesinin avantajları ve dezavantajları incelenecektir. Son olarak notasyon sistemi ile meşk sistemi arasındaki farklılıklara dokunup, birbiriyle ilişkisi irdelenmektedir.

Toplumların hafızası insan ile beraber yaşar. Sözlü geleneğin güçlü olduğu medeniyetler; kültürel kodlarını, renklerini ve barındırdığı pek çok çeşitliliği muhafaza etme adına pek çok uğraş verir. Sözlü anlatım ve nakil ile bu gelenek nasıl ve ne kadar yaşatılabilir? İnsanoğlunun ve diğer canlıların hissiyatına tesir eden mûsikî gibi bir sanatın yazıya geçirilmesi mümkün müdür? Bu ikilem nasıl açıklanabilir? Bir tarafta insanın hafızasının yetersiz kalma durumu diğer tarafta ise duyguları tam olarak yazıya aktarmanın güçlüğü söz konusudur. Makalemizde bu soruların cevapları aranmaya çalışılacaktır.

İnsanlığın kültürel zenginliğinin en önemli parçalarından biri olan müzik, duygu ve düşünceleri kelimelerin ötesinde ifade eder. Ancak müzik, duygu ve düşünce ürünü olması hasebiyle o anda çıkmış ve zamanla değişerek ya da etkileşerek yayılmıştır. Bu bağlamda herhangi bir müzik cümlesi, yer aldığı zaman kesiminin sona ermesiyle yok olur.¹

---

¹ Z. Gonca Girgin Tohumcu, *Mûziği Yazmak*, İstanbul: Nota Yayıncılık, 2006, s. 11.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 2 (15 Aralık 2015)

Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology, Volume: XIX, Issue: 2 (December 15, 2015)

Çünkü mevcut eserlerin insan belleği ve hatırlama gücüyle ancak bir yere kadar tutulabildiğini, geçmiş dönemlerde günümüzdeki gibi teknolojik cihazlarının bulunmaması notanın -daha geniş bir ifadeyle müzik yazısının- ortaya çıkmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Müsikinin anahtarı hükmünde olan notanın oluşumu ve gelişimi belli bir dönemden sonra zorunluluk haline gelmiştir. Böylelikle eserlerin unutulmaması, tekrar icra edilmesi ve başkalarına da öğretilmesi açısından çok büyük kolaylıklar sağladığını görmekteyiz.

Cem Behar, Türk müzik geleneğinin yazısızlık gibi çok çarpıcı bir özelliğinden bahsetmektedir. Ona göre pek çok güfte mecmuası/antolojisi yazılmasına rağmen nedense müzik yazıya dökülmemiştir veya dökülememiştir. Yani notaya alınmamıştır. Müellif, yazılı metnin bu kadar ehemmiyet gördüğü Osmanlı toplumuna bu anlamda 'ümmi' bir toplum olarak bakmaktadır²

1. NOTANIN TANIMI

Latince olan nota kelimesi sözlükte "yazı, yazılı işaret", müzik sanatında ise "sesin grafiksel temsili, müzik yazısı" anlamına gelmektedir. İngilizce ve Fransızca'da "nota yazısı" manasında kullanılan notation kelimesinin Türkçe çevirisinde "yazının yazısı" veya "müzik yazısının yazısı" gibi bir anlamın ortaya çıktığı görülmektedir.³ Lügatte, sesleri belirten müzik harfleri ve işaretleri⁴ olarak geçmektedir. Bir diğer kaynaktan; sesleri ve müziği kâğıt üzerinde tespit etmeye yarayan özel işaretlere müzik yazısı yani nota⁵ denildiğini görmekteyiz. Aslında nota ile müzik yazısı birçok müzik eserlerinde aynı manada kullanılmakta ise de bazı önemli müzik kaynaklarında aynı manada kullanılmadığını görmekteyiz. Müzik Ansiklopedisi'nin "Müzik yazıları" maddesinde, müzik yazıları üç gruba ayrılmıştır.

² Cem Behar, *Klasik Türk Müsiki Üzerine Denemeler*, İstanbul: Bağlam Yay., 1987, s. 19.

³ Süreyya Agayeva, "Nota", *DİA*, XXXIII, 205.

⁴ Serdar Öztürk, "Nota", *Ansiklopedik Sanat Sözlüğü*, İstanbul: Altan Matbaa, 2001, s. 260.

⁵ İsmail Hakkı Özkan, *Türk Müsiki Nazariyatı ve Usulleri*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2006, s. 37.

a) Harf yazıları, b)Nota yazıları, c) Tabulaturlar⁶ diye üç kısma ayrılması nota yazısının ancak müzik yazısının bir bölümü olduğunu bize göstermektedir.

Bununla beraber Gonca Girgin Tohumcu'nun "Müziği Yazmak" adlı eserinde yukarıda zikrettiğimiz üç maddeye ilaveten dördüncü olarak "Harf-Şekil yazıları" nı eklemiştir.

2. NOTANIN İCADI VE TARİHİ SEYRİ

a) Eski Müzik Yazısının Oluşumu

Tarih yazı ile başlar. Her ülkede, yazıdan önceki devir, o ülkenin tarih öncesidir. İnsanlığın bir kısmı, bundan ancak 5300 yıl kadar önce tarih çağına girmiştir.⁷ Sümer tarih arenasında ilk yazıyı bulan medeniyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazıyı icat etmeleri onların müzik yazısını bulmalarını da kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Sümerler müzik yazılarını çivi yazısı denilen Sümer yazısına benzer işaretlerle kullanmışlardır. Bu işaretler yumuşak kil üzerine yazılıp sonra ateşle pişirilmiş bir çeşit yassı- geniş tuğlalara yani tabletlere yazılmıştır.⁸

Bir diğer uygarlık olan Babiller'e de Sümerler'in devamı nazarıyla bakılabilir. Zira bu medeniyet, her alanda Sümerleri kendilerine örnek almışlardır.⁹ Böylece Babilliler'in müzik yazısını da Sümerler'den etkilenerek aldığını söylemek pekâlâ mümkündür. Sümerler ve Babilliler'den sonra eski Mısırlılar da mûsiki yazısını kullanmışlar, buradan İbraniler ve sonraları Habeşler gibi diğer Sami kavimlere de intikal etmiştir.¹⁰ Yakın Doğu medeniyetleri ile ilgileri olmayan Çinliler ve Hindûlar da, bundan 2000 yıl kadar önce, kendi kendilerine mûsiki yazısı bulup kullanmışlardır.¹¹

Tarihsel süreçte müzik için birçok yazı çeşidi kullanılıp geliştirilmesine rağmen, bugün onlar hakkında geriye doğru gidildikçe müzik yazıları ile ilgili kaynakların sınırlı olduğu görülecektir. İlk dönemlere

⁶ Ahmet Say, "Müzik yazıları", *Müzik Ansiklopedisi*, Ankara: Sanem Matbaa, 1985, s. 891.

⁷ Yılmaz Öztuna, "Nota Yazısı", *Türk Mûsikisi Ansiklopedik Sözlüğü II.*, İstanbul: Orient, 2006, s. 133.

⁸ Tohumcu, *a.g.e.*, s. 6.

⁹ Tohumcu, *a.g.e.*, s. 7.

¹⁰ Ahmet Şahin Ak, *Türk Mûsikî Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2009, s. 28.

¹¹ Öztuna, *Türk Mûsikisi Teknik ve Tarih*, Ankara: Türk Petrol Vakfı, 1987, s. 57.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 2 (15 Aralık 2015)

Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology, Volume: XIX, Issue: 2 (December 15, 2015)

ait en önemli tarihsel kaynak ise arkeolojik buluntulardır. Arkeolojik kazılar neticesinde ortaya çıkan bulgular, dönemin ekonomik, kültürel ve sosyal olarak daha doğru anlaşılmasına kuşkusuz çok büyük katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla müzik yazılarının da daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi bundan nasibini almıştır. Zikredilen müzik yazıları yardımıyla birçok kavim ve milletler duygu ve düşüncelerini değişik şekillerde ifade etme olanağı bulmuş ve bu yazıları tarihi belge olarak günümüze taşımışlardır. Sonuç olarak ana hatlarıyla ilk müziksel yazı çeşidinin kullanıldığı bölgeleri; Mezopotamya, Anadolu, Antik Mısır, Antik Yunan, Çin ve Hint bölgesi olarak sıralayabiliriz.

b) Günümüz Batı Notasının Tarihi Seyri

Günümüzün uluslararası müzik yazısı haline gelmiş nota yazısı ortaçağ kilise ve manastırlarındaki şarkıcıların, ezginin iniş ve çıkışını göstermek böylece anımsamasını kolaylaştırmak amacıyla ellerindeki yazmalara (sözlerin üzerine) koydukları NEUM denilen imlerden türemiştir.¹² Bu nota yazısının bugünkü sistemin doğmasında önemli yardımı olmuştur.¹³

IX. Yüzyılda Hristiyanlığa özgü Gregoryenler'in icat ettiği "neumatik" müzik yazısı, günümüzün nota sisteminin temelini oluşturdu. XI. yüzyılda neumalar dizeğin üzerinde yazılmaya başlandı. Aynı dönemde İtalyan müzik teorisyeni, Benedictine Manastırı rahibi Guido d'Arezzo dört çizgili porteyi ve okumayı kolaylaştıran renkli çizgiler kullandı, bu da açık dizek yazısının başlangıcı oldu. Arezzo'nun diğer önemli bulgularından biri günümüzde de öğretilen "sol-fa" (solfeggio, solmization) okuma metodudur. Altı basamaklı dizinin (hexacord) kilise ilahisinin sözlerinin ilk hecelerinden türetilmiştir.¹⁴

Guido'nun adlandırmasında bugün Do dediğimiz ses için UT hecesini kullanmıştır.(Nitekim bu geleneği Fransızlar halen sürdürmektedirler.) UT hecesinin yerine sonradan kullanan Do hecesini kullanan kişi İtalyan besteci Giovanni Maria Bononcini (1642-1678) olmuştur. İlhan Mimaroğlu'na göre notalamanın alfabe ile adlandırılması 5. yüzyıla da-

¹² Say, *a.g.e.*, s. 894.

¹³ Ak, *a.g.e.*, s. 29.

¹⁴ Agayeva, *a.g.m.*, s. 207.

yandırılmaktadır. Fakat kilise bu işaretleri bir yüzyıl sonra, Avrupa ise iki yüzyıl sonra kullanmaya başlamıştır.¹⁵

Ut Queant Laxis: do
Resonare Fibris: re
Mira Gestorum: mi
Famuli Tuorum : fa
Solve Polluti: sol
Labbii Reatum: la
Sancte Iohannes: si

XIII-XVI. yüzyıllarda müzikte çok sesliliğin gelişmesiyle beraber Menzural Notasyon devresine geçiş sağlanmıştır. Menzural Notasyon yöntemi ile süreler kesin olarak ifade edildiğinden, okuyucunun her partiyonu ayrıca bilmesine gerek kalmamış, sadece icra edeceği kısmı bilmesi yeterli olmaya başlamıştır.¹⁶ 1496 yılında Franchino Gafori, “semibrevis”(bugünkü sekizli) olarak adlandırılan ritim biriminin uzunluğunu “dinlenmiş adamın nabızı” (60-80 atış) olarak tespit etmiştir. XVII. yüzyıl müzik yazısında ses yüksekliğini gösteren “kare”, “baklava”, daha sonra “yuvarlak” şeklinde olan imlerle nota gözleri oluşmaya başladı.¹⁷ Bugünkü batı notası 1730 yıllarından itibaren son şeklini almaya başlamıştır.¹⁸ Bugün birçok müzik kültüründe kullanılan Avrupa porteli nota yazısı XVII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar geçerliliğini koruyan tek müzik yazısıdır.¹⁹

3. TÜRKLER'DE MÜZİK YAZISI

İslamiyet öncesi Türklerde nota yazımına dair tafsilatlı bilgiler olmamakla beraber özellikle Uygurlar döneminde müziğin çok geliştiğini görmekteyiz. Müzik yazısına dayalı icrada bulunan ilk Türk devletinin Uygurlar olduğu söylenmektedir.²⁰ Çünkü yerleşik hayata geçen ilk Türk

¹⁵ Say, *a.g.e.*, s. 898; İlhan Mimaroğlu, *Müzik tarihi*, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1995, s. 20.

¹⁶ Tohumcu, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁷ Agayeva, *a.g.m.*, s. 207.

¹⁸ Ak, *a.g.e.*, s. 29.

¹⁹ Tohumcu, *a.g.e.*, s. 42.

²⁰ Feyzan Göher Vural, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011, s. 218.

devleti olması hasebiyle sanatta ve diğer alanlarda birçok eser günümüze kadar bırakmışlardır. Yerleşik hayata geçiş birarada yaşamayı, birarada yaşama ortak dili konuşmayı ve bunun sonucunda yazının gelişimi gibi zincirin halkaları birbirini takip ederek müzik yazısı da bu gelişimde kendine yer bulmuştur. III. yy'dan itibaren Sâsâniler tarafından geliştirilmiş "Mani Nota Yazısı" kullanılmıştır. Talas savaşı sonrası Türklerin İslamiyeti kabul etmeye başlamasıyla beraber müzik anlayışı ve uygulaması daha geniş alanlara yansımıştır. Karşılıklı olarak yapılan bu etkileşimler sonucu Türkler, müşterek İslam medeniyetinin ebced notasını kullanmışlardır.²¹

Türkler, İslamiyet sonrası tarihsel süreç içerisinde farklı notalama sistemlerini kullanmışlardır. Burada notasyon konusunda bir sistem birliğine varılmadığını söylemek mümkündür. Bize göre bu durum bir zenginliktir. Ancak sistem birliğine varılmaması beraberinde kurumsallaşmayı da geciktirmiştir.

- 1) Ebced²² Notası
- 2) Osman Dede (Kutbunnayi) Ebced Notası
- 3) Kantemiroğlu Ebced Notası
- 4) Abdülbaki Nasır Dede Ebced Notası
- 5) Hamparsum Notası²³

Arap harflerinin özelliğinden yararlanarak ebced harfleri üzerine tesis ettiği nota sistemi "ebced notası" olarak hâlâ anılmaktadır.²⁴ En eski belge, alfabenin ilk on iki harfini, A B C D H V Z H T Y K L harflerini kromatik denilebilecek bir dizi içinde kullanan Kindî'ye (ö. 874) aittir. Kindi, Yunan nota sisteminden farklı olarak, her sekizlide aynı simgeleri kullanıyordu, ama önceki kuramcılar onun yöntemini benimsemediler. Kindî'den kısa bir süre sonra, mûsiki üstüne bir risale yazmış olan Yahya

²¹ Öztuna, *a.g.e.*, s. 134.

²² Ebced: Arap alfabesinin ilk tertibi olup, harflerin taşıdığı sayı değerelerine dayanan bir hesaplama sistemidir. Ebced ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Uzun, "Ebced", *DİA*, X, 68-70.

²³ Hamparsum notası, Limonciyan Hamparsum tarafından 19. yy'da bulunan bir notasyon sistemidir. Hamparsum notası ile alakalı daha ayrıntılı bilgi için bkz: Nuri Özcan, "Limonciyan Hamparsum", *DİA*, XVI, 192-193.

²⁴ Ahmet Hakkı Turabi, "*el-Kindî'nin Mûsiki Risaleleri*", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1996, s. 75

b. Ali b. Yahya (950) tıpkı Kindî gibi harfleri alfabe sırasına göre kullanarak bir sekizli içinde 1'den 10'a kadarki sayıların değerlerini taşıyan şu on basamağı belirledi: A B C [D] H V Z H T Y. Bu basit bir dizi olmakla birlikte, aynı dizinin daha sonraki kuramcılarca aynı biçimde kullanıldığı görülür.²⁵ Bir başka nota yazısı Kindî ile aynı dönemlerde Kuzey Çin'de yaşayan Hitay Türklerinin "Ayalgu" olarak isimlendirdikleri kendilerine has bir nota yazısı geliştirip kullandıklarını eski kaynaklardan öğreniyoruz.²⁶

Daha sonraları Fârâbî ve İbni Sînâ ses dizileri üzerine yaptıkları denemeleri ve icatlarını yeni imgeler, çeşitli şema, ebced, harf ve rakamlarla göstermişlerdir.²⁷

XIII. yüzyılda sistemci okulun kurucusu Safiyyüddin Urmevî (ö.1294) kendisinden önce kullanılmış bir sistem olmakla birlikte, sesleri gösterirken kullandığı ebced notasını geliştirmiş ve bir sekizliyi, on yedi mûsavi sese ayrılarak her birini de ayrı bir harfle göstermiştir.²⁸ Safiyyüddin'in notası ebcedî ve adedîdir. Perdenin kendisi alfabenin bir harfi, uzunluk bakımından değeri de harfin altına yazılan bir sayı ile gösterilir.²⁹ Safiyyüddin'den sonra gelen Kutbuddin Şîrâzî(ö.1311), Muhammed bin Mahmud el-Âmilî (XIV. yy), el-Lâdikî (XV. yy) gibi sistemci okul mensuplarınca bu daha da genişletilir.

Marağalı Abdülkadir de, bu teoriye önemli katkıyı yapanların başında gelir.³⁰ Merâğî, Urmevî'nin sistemini geliştirip pratikte yirmi dört şubeyi bir sistem olarak kullanmış ve bunlara ilaveten eserin hızını, mızrap vuruşlarını ve diğer nüansları farklı şekillerde gösterek aslına en yakın hale getirmeyi hedeflemiştir.³¹

Osmanlı mûsikî geleneğinde müzik, batı notasyonu ile yazılmadan önce bir takım özel işaretler ile kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Bu

²⁵ Eugenia Popescu-Judet, "Türk Müsikişinin Kültür ve Anlamları", çev: Bülent Aksoy, İstanbul: Pan, 1996, s. 21.

²⁶ Ak, *age.*, s. 30.

²⁷ Agayeva, *agm.*, s. 209.

²⁸ Nuri Uygun, "Safiyyüddin Abdülmümin el-Urmevi ve Kitabül Edvarı", İstanbul: Kubbealtı, 1999, s. 58.

²⁹ Popescu Judetz, *age.*, s. 23.

³⁰ Murat Bardakçı, "Marağalı Abdülkadir", İstanbul: Pan Yayınları, 1986, s. 53.

³¹ Agayeva, *agm.*, s. 209.

manada ilk olarak repertuarı tespit maksadıyla yazıya döken mûsikîşinaslar Ali Ufki (Albert Bobowski) ile Kantemiroğlu (Demetrious Cante-mir)'dur.³²

XVII. yüzyıl, müzik yazısı tarihinde önemli bir aşama sayılabilir. 1650 yılında yazıldığı *Mecmûa-yı Saz u Söz* adlı eserinde sağdan sola doğru yazılan özel bir Batı müziği nota sistemiyle 550 civarında eseri yayınlamıştır.³³ 200'ü aşkın peşrev ve saz semâîsiyle birlikte, 60 kadar murabba beste, 35 kadar nakış ve semâî, 120 civarında türkû, varsağı ve dini eserler (ilâhi, tesbih, tevhid, vs.) güfte notasını içeren bu mecmua, Türk mûsikisinin tarihi açısından hayati önemi olan bir belgedir.³⁴

XVII. yüzyılın bir diğer önemli mûsikîşinası Dimitri Kantemir (ö.1723)'dir. Geliştirdiği nota sistemiyle 350 dolayında peşrev ve saz semâîsinin belgelenmesini sağlamıştır.³⁵ Kantemiroğlu siyasi tarih kitabında mûsiki ile ilgili kısmında Türkler'in nota kullanmadıklarını, ilk kez kendisinin bir notalama yöntemi icat ettiğini, Türk mûsikisinin Avrupa mûsikisinden üstün olduğunu ama İstanbul'da bu sanatın künhüne vakıf birkaç kişiden başka kimse bulunmadığını yazmıştır.³⁶

XVIII. yüzyılda döneminin en kudretli neyzeni olarak gösterilen Kutbünnayi Osman Dede (ö.1729) Kantemiroğlu yazısına benzer bir çeşit harf yazısı geliştirmiştir. Osman Dede'nin nota yazımında da Türk mûsikisinin temel ses sistemindeki perdeler için 33 harf kullanılıyordu.³⁷ Yine XVIII. yüzyılda Tanbûri Artin Ermeni işaretleri kullanarak bir notalama sistemi yapmıştır. 16 perde ile 14 ara perdeden meydana gelen dizi Kantemiroğlu'nun verdiği dizinin bir benzeridir.³⁸

³² Osmanlılar'da müzik nazariyatı 'edvar geleneği'nin bir devamı olarak devam etmiştir. Osmanlılardaki mûsikînin tarihsel süreci ile alakalı bkz: Nuri Özcan, "Osmanlılar", *DİA*, XXXIII, 574-580; Cem Behar, *Klasik Türk Mûsikîsi Üzerine Denemeler*, s. 20; Seyit Yöre, *Osmanlı/Türk Müzik Kültüründe Levanten Müzikçiler*, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 24, Konya, 2008, s. 413-437.

³³ Agayeva, *agm.*, s. 209.

³⁴ Cem Behar, "Mûsikiden Müziğe", İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 47.

³⁵ Agayeva, *agm.*, s. 209.

³⁶ Bülent Aksoy, "Üç Cepheden Kantemiroğlu", *Mûsikîşinas Dergisi sayı: 10*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Kulübü, 2008, s. 234

³⁷ Judetz, çev. Aksoy, s. 39; Cem Behar, *Klasik Türk Mûsikîsi Üzerine Denemeler*, s. 24.

³⁸ Aksoy, *age.*, s. 47.

Türk mûsiki yazısı tarihinde III. Selim döneminin önemli bir yeri vardır. III. Selim'in emriyle Abdülbaki Nasır Dede (ö.1821) ve Hamparsum Lemonciyan (ö.1839) birer müzik yazısı sistemi geliştirerek hükümdara sunmuştur. Abdülbaki Nasır Dede ebced yazısını gününe uyarlamış ve bazı besteleri *Tahrîriyye* adlı eserinde toplayarak yok olmasını önlemiştir. Ancak Nasır Dede'nin müzik yazısı beklenen rağbeti görmemiş, Hamparsum'un yazı sistemi, uygulamadaki kolaylığı sebebiyle geniş ölçüde benimsenmiş ve Batı notası yerleşinceye kadar XIX. yüzyıl kullanılmıştır. Bu yüzyıldan itibaren yaygınlaşarak Türk müziği eserlerinin zamanımıza kadar intikalini sağlamıştır.³⁹

Cem Behar, bu notasyon sistemi sayesinde eserlerin unutulmaktan kurtardığını ifade etmektedir. Ali Ufki, Kantemioğlu ve Hamparsum'un notaya aldıkları eserlerin ekseriyetini saz eserler teşkil etmektedir. Sözlü eserler için aynı şeyin söylenemeyeceğini aktaran Behar, güfte mecmualarının, sözlü eserleri notaya geçirilmesini geciktirdiğini ifade etmektedir.⁴⁰

XIX. yüzyılda Sultan II. Mahmud (1807-1839) döneminde Batılılaşma hareketine paralel olarak mûsikimiz de bundan nasibini almış ve özellikle askeri müziğimiz dışarıdan getirilen müzisyenler tarafından devam ettirilmiştir. Bundan dolayı geleneksel nota yazım biçimleri yerine Avrupa yazım notasına geçilerek notada da Batı hakimiyeti sağlandı.

XX. yüzyıla geçildiğinde de notasyon sistemi üzerinde çalışmaların olduğunu görmekteyiz. Bu yüzyılda da sistem arayışları devam etmektedir. Dönemin önemli müzikologlarından Rauf Yektâ Bey, geleneksel müziğin modernleşme sürecinde kritik bir rol üstlenmiştir. Dr. Suphi Ezgi, Sadettin Arel, Mustafa Nezih Albayrak, Güntekin Oransay, Ekrem Zeki Ün, Ekrem Karadeniz, Muzaffer Sarısözen ve diğer müzikologlar Türk müziği yeni notalama sistemi üzerinde çalışmalar yapmışlar. İsmi geçen kişiler yardımıyla notasyon, nazariyat ve ses sistemine dair bir yaklaşım bir perspektif elde edilebilmiştir.⁴¹

Nuri Özcan, bugün kullanılan müzik sistemi 'Arel-Ezgi' nazariyatına karşı olarak geliştirilen bir takım sistemlerin olduğunu da söylemek-

³⁹ Agayeva, *agm.*, s. 210.

⁴⁰ Cem Behar, *Klasik Türk Müsiki Üzerine Denemeler*, s. 26.

⁴¹ Gönül Paçacı Tunçay, "Türkiye", *DİA*, XLI, 585.

tedir. Bunlardan en bilineni Abdülkadir Töre'nin müzik sisteminden hareketle ortaya çıkan 'Karadeniz' sistemidir.⁴²

Yukarıda isimlerini verdiğimiz mûsikîşinaslar, Türk müziğini Batı notasına uyarlama gayreti içinde bulunmuşlardır. Çünkü Türk müziğinde olup da Batı müziğinde olmayan komaları ilave ederek nazarî ve amelî alanlarda bir sorunla karşılaşılmasını engellemeye çalışmışlardır. Fakat bu sorunlar hala devam etmekte olup tam olarak bir çözüme kavuşturulamamıştır.

4. NOTA BASIMI VEYA NOTA YAYIMCILIĞI

Mimaroğlu, batıda nota basımının ilk olarak 1457 yılında Almanya'da (Mainz) yayınlandığını söylemektedir. Nota yazımında ilk önemli kişi olarak Ottovio del Petrucci (1466-1539) gösterilmektedir.⁴³

İstanbul'da müzik yayımcılığının 1850'lerde başladığını görmekteyiz. Nota yayımcılığının başlıca iki semtte yoğunlaştığı söylenebilir. Vezneciler de Türk müziği nota yayınları, Beyoğlu'nda ise daha çok batı müziği notalarını yayınlanmaktadır.⁴⁴

Nota yayım konusunda burada zikredilmesi gereken bir diğer önemli yayıncı, Notacı Hacı Mehmet Emin Bey'dir. Bu anlamda Notacı Emin Bey'in basılan Nota Muallimi eseri, Türk müzik tarihinde önemli bir yer teşkil etmektedir.⁴⁵

Türkiye'deki müzik yayımcılığına en önemli katkılardan birini de Darulelhan kurumu sağlamıştır. Darulelhan, Osmanlı Devleti döneminde kurulan ilk resmi müzik okuludur. Darulelhan'da 1926 yılında Türk müziğinin kaldırılmasından sonra oluşturulan bir kurul aracılığı (Tarihi Türk Mûsikîsi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti) ile birçok eserin kayıt aldığını söylemek mümkündür. Bu kurum sayesinde nota yayımcılığı

⁴² Nuri Özcan, "XX. Yüzyıl Türk Mûsikîsi", *Ders notları*, s. 55; Ekrem Karadeniz ve müzik sistemi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: Bülent Aksoy, *Geçmişin Mûsikî Mirasına Bakışlar*, İstanbul: Pan Yayıncılık, 2008, s. 101-106.

⁴³ Mimaroğlu, *age.*, s. 212.

⁴⁴ Ferruh Gençer, "Mûsikî Yayımcılığı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, V, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, 1994, 538.

⁴⁵ Notacı Mehmet Emin Bey ile alakalı daha geniş bilgi için bkz: Gökhan Yalçın, "Türk Müzik Eğitimi Tarihinde Notacı Hacı Emin Bey'in "Nota Muallimi" Adlı Kitabının Yeri ve Önemi", *Rast Müzikoloji Dergisi* Cilt II, Sayı 2 (2014), s. 43-69

önemli bir noktaya ulaşmıştır. Cumhuriyetten sonra Darulelhan Külliyyatı ile bu alana çok önemli hizmetleri olmuştur.⁴⁶

Burada zikredeceğimiz bir başka çalışma ise 1926 yılında doğan bestekar Arif Sami Toker' e aittir. Toker, Nota ve Mûsikî Bilgileri isimli eserinde makamların Ebced nota karşılıklarını vermektedir. Ayrıca batı notası ile örnek olarak verdiği eserin Hamparsum notasını da yazmıştır.⁴⁷

Günümüze doğru gelindiğinde nota yayımcılığının yerini arşivler almıştır. Özellikle internetteki nota arşivleri pek çok kolaylık sağlamaktadır. Resmi ve gayri resmi yollarla nota arşivi külliyyatına dair pek çok sitelere şahit olmaktadır. Bu sitelerden bazıları şöyledir:

- a) <http://notaarsivleri.com/#gsc.tab=0>
- b) <http://www.trtnotaarsivi.com/>
- c) http://www.neyzen.com/ney_klasik_eserler.html
- d) <http://devletkorosu.com/index.php/nota-arsivi/nota-arsivi>
- e) <http://www.turkmusikisivakfi.org/>

5. NOTASYON-MEŞK İLİŞKİSİ

Hoca-talebe arasında bir köprü vazifesi gören meşk, mûsikî eğitiminin vazgeçilmez bir kurumudur. Arapça (مشق) kelimesi lügatte [çoğaltılacak] “nüsha, örnek” manasında olup terim olarak hüsni hat, tezhip ve mûsikî gibi geleneksel sanatlarımızda öğrencinin hocadan birebir taklit yoluyla aldığı derstir.⁴⁸ Zira Türk mûsikîsi açısından bakıldığında (batı notasyonu ile notaya alındığı tarih de göz önünde bulundurulduğunda) meşk sistemiyle eserlerin (tamamı olmasa da) önemli bir kısmının günümüze ulaşması sağlanmıştır.

Meşk kurumu, hafıza üzerine bina edilen bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel seyri içerisinde incelendiğinde nota veya yazılı herhangi bir belge kullanılmamıştır. Ahmet Şahin Ak'a göre bu durum müzik geleneğinin devamı adına sakıncaları da barındırmaktadır. Zira

⁴⁶ Gönül Paçacı, “Darü'l-Elhân”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, 556; Nuri Özcan, “Türkiye”, *DİA*, XLI, 586.

⁴⁷ Arif Sami Toker, *Nota ve Mûsikî Bilgileri*, ts., s. 4-30.

⁴⁸ Nuri Özcan, “Meşk”, *DİA*, XXIX, 374.

meşk geleneğinde yetişen mûsikîşinaslar vefat etmeleri ile beraber eserlerin kaybolması kaçınılmazdı.⁴⁹

Behar'a göre, meşk sisteminde yazı ve notasyonun olmaması eser kayıplarına yol açabilmekteydi. Zira her eserin nesilden nesile sözel olarak intikali mümkün olmayabilir. Bu durumda şifahi kültürler için bir risk demektir.⁵⁰

Bülent Aksoy, müzik literatürüne 'kayıp mûsikîler' dediği bir kavramı kazandırmıştır. Yazar, bu kavramı mûsikî ezgilerini yaşatamayan ve yazılı olarak günümüze ulaştıramayan medeniyetler için kullanmaktadır. Ona göre XII ve XVIII. yy'da yazılmış dört nota defteri (Ali Ufki, Kante-miroğlu, Nayi Osman Dede ve Kevserî olmasaydı bu yüzyılların mûsikî kültürü hakkında bilgi sahibi olamayacaktık.⁵¹

Mûsikî camiasında usta-çırak ilişkisinde bilgi, beceri, yetenek, yaş gibi unsurlar önemli etkenlerdir. Bu sistemi, liyakatini kanıtlamış ve sonraki kuşaklara aktarabilecek ehliyete sahip öğrencilere öğretilmesi gerekmektedir. Cem Behar, bu faktörlerin üzerinde bir olgu vardır ki, o da hafızadır. Dolayısıyla notanın kullanılmadığı, sadece sözlü aktarımın olduğu bir toplumda hafıza faktörü çok önem arz etmektedir.⁵²

Ahmet Çakır, meşkin öneminin Türk mûsikîsi için çok ehemmiyetli olduğunu vurgulamaktadır. Zira ona göre ilk olarak icad edilen Ebced notalamasının Farabi ile beraber kullanılmasına ve sonrasında farklı notasyonlara yer verilmesine rağmen nota, meşkin önüne geçmemiştir.⁵³ Tarihsel olarak bu görüş kabul edilebilir bir duruştur. Ne var ki günümüz açısından baktığımız zaman nota, meşkin önüne geçmiştir. Çoğu zaman da beraber kullanıldığına şahit olmaktadır.

Osmanlı müzik geleneği içerisinde önemli bir konum ihraz eden meşk sistemi, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde artık bitme noktasına gelmiştir. Özellikle resmi müzik eğitimi veren kurumlardan 1925'te Türk

⁴⁹ Ak, *age.*, s. 23.

⁵⁰ Cem Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz Geleneksel Osmanlı Türk Müziğinde Öğretim ve İntikal* 3. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006, s. 131.

⁵¹ Bülent Aksoy, *Geçmişin Mûsikî Mirasına Bakışlar*, s. 232.

⁵² Cem Behar, *Klasik Türk Mûsikîsi Üzerine Denemeler*, s. 31; Cem Behar, *Şeyhülislam'ın Müziği, 18. Yüzyılda Osmanlı Türk Musikisi ve Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin Atrabü'l-Asar'ı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 132-133.

⁵³ Ahmet Çakır, *Müziğe Giriş*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), 2009, s. 27.

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 2 (15 Aralık 2015)

Cumhuriyet University Journal of Faculty of Theology, Volume: XIX, Issue: 2 (December 15, 2015)

müziğinin kaldırılması ile nihayete erdiğini söylemek mümkündür. Bu kurumların başında da Zekai Dede'nin bizzat özel olarak mûsikî meşk ettirdiği Daruşşafaka gelmektedir.⁵⁴

SONUÇ

Mûsikînin duygulara hitap eden yönü müsellemler, ancak bir mûsikî eserinin geçmişten bugüne gelmesi ve tarihsel seyri içerisinde duygulara seslenmesi ilk duyulduğu andaki gibi olması mümkün değildir. Sözlü unsurun bir parçası olan mûsikîye, nakledenin yorum ve hislerini karıştırmaması muhtemeldir. Örneğin Abdülkadir Meragî'nin bestelediği söylenen "Amed nesimi Subh Dem" isimli rast eseri, bugün için aynı kalmıştır dememiz mümkün müdür?

Makalemiz çerçevesinde ele aldığımız nota ve notanın Türk mûsikîsindeki tarihsel süreci göstermiştir ki; Türk mûsikîsinde sistematik olarak bir notasyonun kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum bir zenginlik olarak değerlendirilse de mûsikî notasyonunun yerli yerine oturmadığını göstermektedir. XX. yy'da bile bu arayışların devam ettiği bilinmektedir.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarından günümüze kadar mûsikînin, notasyona tabi tutulması onun yazıya geçirilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Zira her sözlü kültürün kaderi, insan yaşamıyla doğru orantılıdır. Yani sözlü kültür ile beslenen ve kaynak niteliği taşıyan bir sanatkarın ölmesi, o kültürün de yok olması anlamına gelebilir. "Kayıp mûsikîler" kavramı burada devreye girmektedir. Bu sadece bizim medeniyetimiz için değil, diğer medeniyetler için de bir risk unsurudur.

Yukarıda belirttiğimiz olumsuzluklara karşı "Mûsikî yazısı" çare olabilmekte midir? Bu soruya kesin olarak cevap verilemese bile mûsikînin yazıya geçirilmesi kısmen unutulmasının önüne geçmiştir. Her ne kadar bir mûsikî eserinin tüm yönleri ile kayıt altına alınması söz konusu değilse de genel çerçevesini yansıtmaya adına mühim bir yoldur.

Ayrıca makelede vurgulamaya çalıştığımız "meşk sistemi" mûsikî gibi nakle dayanan bir sanat dalının yaşatılmasında önemli bir denge

---

⁵⁴ Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, s. 139; Cem Behar bu kitabında meşkin hususiyetiyle alakalı şunu söylemektedir: "Meşkin geleneksel mûsikî içerisinde basit bir öğretim yöntemi olduğunu söylemek çok eksik bir tanımdır. Meşk bir bakıma mûsikî geleneğinin ta kendisidir".

unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak burada yine kayıt altına alınması söz konusu olmadığından bu sistem ile de mûsikî belli dönemlere kadar ulaştırılabilir. Bu sistem; hafıza ve istidat gibi olgular üzerine bina edilmektedir. Meşk sisteminin en büyük avantajı duyguların ve tavrın yansıtılıyor olmasıdır.

Günümüze gelince mûsikî eserlerinin kayıt altına alınmaması gibi bir problemin olmadığını görmekteyiz. Gerek kayıt cihazları ile mûsikî eserinin kaydedilmesi gerekse de notaya alınması mümkün olmaktadır. XX. yy'dan itibaren teknolojik gelişmelere paralel olarak ses kaydının da gelişimi mûsikîmizin kaybolmasını engellemiştir. Buna en güzel örnek mûsikîmizin dehalarından Tanbûri Cemil Bey'in kayıtlarının günümüze kadar gelmesidir. Resmî ve kişisel çabalarla eserlerin notaya alınması ve kaydedilmesi sonucu "kayıp mûsikî"nin önüne geçilebilmiştir.

KAYNAKÇA

- Agayeva, Süreyya, "Nota", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2007, XXXIII, 205-210.
- Ak, Ahmet Şahin, *Türk Müsîkîsi Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.
- Aksoy Bülent, "Üç Cepheden Kantemiroğlu", *Mûsikîşinas Dergisi* sayı: 10, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Kulübü, 2008.
- , *Geçmişin Müsîkî Mirasına Bakışlar*, İstanbul: Pan Yayıncılık, 2008.
- Bardakçı, Murat, *Maragalı Abdülkadir*, İstanbul: Pan Yayınları 1986.
- Behar, Cem *Klasik Türk Müsîkîsi Üzerine Denemeler*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1987.
- , *Mûsikîden Müziğe Osmanlı/Türk Müziği Gelenek ve Modernlik (makaleler-kaynaklar-metinler)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- , *Şeyhülislam'ın Müziği, 18. Yüzyılda Osmanlı Türk Musikisi ve Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin Atrabül-Asar'ı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2010.
- , *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz Geleneksel Osmanlı Türk Müziğinde Öğretim ve İntikal*, 3. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Çakır, Ahmet, *Müziğe Giriş*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) 2009.
- Göher, Vural, Feyzan, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.
- Gençer, Ferruh, "Mûsikî Yayıncılığı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, V, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, 1994, 538-539..
- Eugenia Popescu-Judet, *Türk Müsîkîsinin Kültür ve Anlamları*, çev: Bülent Aksoy, İstanbul: Pan Yayıncılık, 1996.
- Mimaroglu, İlhan, *Müzik Tarihi*, 5. bs. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1995.
- Özcan, Nuri, "Osmanlılar", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2007, XXXIII, 574-580.
- , "Limonciyan Hamparsum", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2003, XVI, 192-193.
- , "XX. Yüzyıl Türk Müsîkîsi", *Ders Notları*, İstanbul-2001.
- , "Meşk", *DİA*, XXIX, İstanbul: TDV Yay., 2004, 374-375.

- , "Türkiye", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2012, XLI, 585-586.
- Öztürk, Serdar, "Nota", *Ansiklopedik Sanat Sözlüğü*, İstanbul: Altan Matbaa, 2001.
- Özkan, İsmail Hakkı, *Türk Müsiki Nazariyatı ve Usulleri*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2006.
- Öztuna, Yılmaz, "Nota Yazısı", *Türk Müsiki Ansiklopedik Sözlüğü II.*, İstanbul: Orient, 2006.
- Öztuna, Yılmaz, *Türk Müsiki Teknik ve Tarih*, Ankara: Türk Petrol Vakfı, 1987.
- Paçacı, Gönül, "Türkiye", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2012, XLI, 582-585.
- , "Darü'l-Elhân", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, 1994, 556-558.
- Say, Ahmet, "Müzik Yazıları", *Müzik Ansiklopedisi*, Ankara: Sanem Matbaa, 1985.
- Tohumcu, Z. Gonca Girgin, *Müziği Yazmak*, İstanbul: Nota Yayıncılık, 2006.
- Toker, Arif Sami, *Nota ve Müsikî Bilgileri*, ts.
- Turabi, Ahmet Hakkı, "el- Kindî'nin Müsiki Risaleleri", (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Danş. Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan, İstanbul, 1996.
- Uygun, Nuri, *Safiyüddin Abdülmümin el-Urmevi ve Kitabül Edvarı*, İstanbul: Kubbealtı, 1999.
- Uzun, Mustafa, "Ebced", *DİA*, Ankara: TDV Yay., 2001, X, 68-70.
- Yalçın, Gökhan, "Türk Müzik Eğitimi Tarihinde Notacı Hacı Emin Bey'in 'Nota Muallimi' Adlı Kitabının Yeri ve Önemi", *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt II, Sayı 2 (2014), s. 43-69.
- Yöre, Seyit, "Osmanlı/Türk Müzik Kültüründe Levanten Müzikçiler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 24, Konya, 2008, 413-437.